

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео Комисију:

На седници од 27. априла 2016. године Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Бошко Сувајцић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду.

Ужа научна област: Народна књижевност.

Датум избора у звање: 21. 01. 2015.

Др Лидија Делић, виши научни сарадник, Институт за књижевност и уметност у Београду.

Ужа научна област: Народна књижевност.

Датум избора у звање: 23. 12. 2015.

др Смиљана Ђорђевић Белић, научни сарадник, Институт за књижевност и уметност у Београду.

Ужа научна област: Народна књижевност.

Датум избора у звање: 24. 06. 2011.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Славица, Драган, Лукић
Датум и место рођења	30. 09. 1976. у Шапцу
Наслов магистарске тезе	„Морфологија мегдана у српској усменој епици“
Датум и место одбране маг. тезе	09. 03. 2011. Филолошки факултет, Београд
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	Народна књижевност

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Епска биографија Бановић Секуле у јужнословенском контексту

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ И

ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација *Епска биографија Бановић Секуле у јужнословенском контексту* мр Славице Лукић обухвата 470 компјутерски штампане странице (фонт 12, проред 1.5), а подељена је на следећа поглавља: *Увод* (стр. 1–32); *Из историје у епску песму* (стр. 32–48); *Тематика, сижеи, сижејни модели* (стр. 48–185); *Порекло и идентитет Бановић Секуле у народној песми и предању* (стр. 185–269); *Породични односи* (269–375); *Мегдани* (стр. 375–408); *Обреди прелаза у епској биографији Бановића Секуле* (408–437); *Закључак* (437–440) и *Извори и литература* (449–470).

У докторској дисертацији мр Славице Лукић обрађен је репрезентативан корпус усмене грађе на широком јужнословенском простору. Уочене су два главна епска ареала – западни (песме на српском и хрватском језику) и источни (песме на македонском и бугарском језику). Проучавањем овог корпуса утврђено је постојање развијене епске биографије Бановић Секуле у јужнословенском контексту. Детаљно су проучени сви сегменти епског животописа Бановић Секуле – рођење, именовање јунака, епски атрибути, епско порекло, породични односи (са акцентом на авункулату), мегдани, статус међу другим змајевитим јунацима, женидба и смрт. Посебна пажња је посвећена начинима обликовања Секулиног епског лика под утицајем историјских чињеница, епске формула-

тивности, обредно-етнографске подлоге и митског наслеђа. Поменути однос проучаван је у синхроној равни, кроз праћење две основне зоне певања – западне и источне, али и у дијахроној перспективи – издвајањем три основна слоја певања (старијег, средњег и новијег).

На основу доступне историјске грађе реконструисани су стварни подаци о животу Јаноша Секељија и његовој улози у Другом косовском боју (1448). Поређењем историјских чињеница и епске песме дошло се до закључака који се тичу удела историјског у обликовању епске биографије јунака.

На основу проученог корпуса песама сачињен је преглед сижеа и сижејних модела, било да се у њима Бановић Секула појављује као централна личност, било да му је дата споредна улога. Праћена је и међусобна интеракција јунака и сижејног модела. Запажени су заједнички сижејни модели на јужнословенском простору, али и специфичности у конституисању сижеа у различитим зонама певања. Проучавањем тематско-мотивског комплекса певања, од најстаријих до најмлађих записа, уочено је да се основно језгро певања о Бановић Секули, конституисано у најстаријем слоју, надограђује у средњем и новијем слоју певања укључивањем Секуле у нове сижејне моделе у којима фигурирају и имена других епских јунака. Извршена је типологија Секулиних мегдана, заснована првенствено на типу противника и њиховој наративној развијености.

Поређењем сижејних модела на западном и источном простору певања уочени су и анализирани заједнички сижејни модели: *Секула и турски цар*, *Секула и вила*, *Секула спасава лаковерног ујака*; *женидба јунака са препрекама* и *женидба отмицом лађом*. Посебно је истакнуто да сижеи на источном терену показују израженију иницијацијску потку, као и приближавање новелистичком и бајковитом уобличењу епске грађе. С друге стране, уочено је и да оба простора певања имају потпуно аутохтоне сижејне моделе. Као такви се у западној зони певања нарочито издвајају *метаморфоза јунака*, *драгоман девојка*, *веридба јунака уочи боја*. На македонском и бугарском језику појављују се такође сижејни модели својствени искључиво источној зони певања: *иницијација-гутање*, *искушавање девојке (женидба)*, *отац жени сина у пеленама*, *први одлазак у тазбину – првиче*. Секулина смрт се у западној зони певања скоро искључиво приказује у оквиру сижејног модела *метаморфоза јунака (Секула се у змију претворио)*, док у источној зони певања нема ни помена овог сижеа.

Кандидаткиња је убедљиво показала како је Секулин лик, као тип младог јунака, различито конституисан у два зона певања. Секулино порекло се у најстаријем слоју певања (западна зона) повезује матрилинеарним породичним везама са Сибињанин Јанком, а преко њега даље и са деспотом Стефаном Лазаревићем, још једним змајевитим јунаком српске усмене епске традиције. Секулино именовање открива везу његовог поетског лика са историјским прототипом (Секула – Секељи), затим друштвени статус (Секулина титула бана и историјски је утемељена), типологију Секуле као младог (Дете Секула), али и змајевитовог јунака (Дракуловић, Драгуловић у најстаријем слоју певања). Путем Секулиног именовања очитују се и изражене матрилинеарне породичне везе (сестрић Секула), просторно ситуирање („Секула од Сибиња града“, „Секула Сењанин“), национална припадност (Угричић), карактеролошко одређење (Секула делија).

У дисертацији мр Славице Лукић *Епска биографија Бановић Секуле у јужнословенском контексту* истакнуто је и алтернирање Бановић Секуле са другим змајевитим јунацима (Змај Огњеним Вуком у западној зони певања, војводом Момчилом у источној зони певања), што је првенствено условљено истоветношћу њихове змајевите природе.

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основни предмет истраживања докторске дисертације мр Славице Лукић *Епска биографија Бановић Секуле у јужнословенском контексту* били су објављени и рукописни записи епских песама о Бановић Секули у српском и јужнословенском усменом епском контексту. Током истраживања наметнула се диференцијација на западну (српско-хрватске песме) и источну (македонско-бугарске песме) зону певања. Целокупна грађа подељена је у три основна слоја: 1. преддуковски записи (најстарији слој певања) – XVII и XVIII век; 2. записи у првој половини XIX века (средњи слој певања); 3. записи у другој половини XIX до осамдесетих година XX века (новији слој певања). Диференцијација на западну и источну зону певања, као и издвајање три слојева певања, омогућили су сагледавање Секулине епске биографије и из дијахроне и из синхроне перспективе. Проучавање дијахроног лука епске грађе показало је да се основно тематско-мотивско и сужејно језгро певања о Бановић Секули формирало у најстаријем слоју певања (Богишић, *Ерлангенски рукопис*, Миошић). Већ у најстаријем слоју певања обликовани су основни елементи епске

биографије јунака: порекло, породични односи, директна и посредна карактеризацију, епски атрибути, тема иницијације повезана првенствено са авункулатом, друштвени статус (женидба, мегдани) и смрт епског јунака. У средњем и новијем слоју певања постојеће језгро се проширује новим темама и мотивима и Секула се укључује у сижее и сижејне моделе у којима фигурирају и други јунаци.

Средишње поглавље докторске дисертације мр Славице Лукић *Епска биографија Бановић Секуле у јужнословенском контексту* представља темељан и свеобухватан преглед сижее и сижејних модела у јужнословенском контексту, на западном и на источном сакупљачком терену. На западном сакупљачком терену као најкарактеристичнији издвојили су се: *Секула/Јанко и турски цар; Секула и вила; Ослобађање; Секула спасава ујака из тамнице; Секула (и Јанко) спасавају другог јунака; Избор смрти (три добра јунака) – Секула се ослобађа (уз помоћ лошег коња и оружја); Мегдани; Секула као ујаков заточник; Мегдан ујака и сестрића; Женидба; Секула – младожења; Смрт; Смрт од урока; Погибија због девојке; Смрт под прстеном; Смрт у боју без метаморфозе; Метаморфоза јунака (Секула се у змију претворио).*

Кандидаткиња је учила и истакла да се Секулина змајевитост, као једно од демонских обележја његовог идентитета, испољава у различитим равнима на западном (од именовања, преко змајевских белега, до способност метаморфозе у змију/змаја) и источном простору певања (Секула као отмицар девојке са извора, неки елементи Секулиног портрета).

Секулина способност метаморфозе јесте најизразитије Секулино змајевско обележје. У сижејном моделу *метаморфоза јунака (Секула се у змију претворио)* налази се укупно 13 варијаната песама записаних у широком распону од XVIII до почетка XX века. У свим варијантама остварује се Секулина метаморфоза у змију или змаја, коју кандидаткиња успешно тумачи у светлу обреда прелаза (неуспешно иницијацијско кретање јунака).

Изузетно је драгоцено и иновативно, у равни обликовања епске биографије јунака у јужнословенском поглављу, завршно поглавље дисертације *Обреди прелаза у епској биографије Бановић Секуле*. У овом поглављу кандидаткиња разматра три кључна животна момента у епској биографији Бановић Секуле – јуначку иницијацију, женидбу и смрт – у светлу обреда прелаза. Закључци из овог поглавља представљају трајни принос

теоријском изучавању усмене епике. За Бановић Секулу, као типа младог јунака, везују се сужеи који погодују развоју иницијацијске приче и ситуирању младог јунака „неофита“ у позицију иницијанта који се мање или више успешно суочава са различитим иницијацијским искушењима. Значајан удео у песмама, које тематизују неки од поменутих обреда прелаза, има и етнографска подлога, препознатљива и у источној и у западној зони певања.

Како показује кандидаткиња, типолошко сврставање Секуле у модел младог јунака погодује његовом уласку у сужејне моделе иницијацијског карактера, као и ситуирању младог јунака „неофита“ у позицију иницијанта који са мање или више успеха испуњава различита иницијацијска искушења. Као пресудна показују се два момента – лиминална фаза обреда прелаза и дејство водича у процесу иницијације. Обавезни елемент иницијацијског кретања јесте контакт са оностраним који се завршава Секулином привидном или стварном смрћу. Привид смрти значи Секулин повратак у овострани свет и успешно спроведено иницијацијско кретање јунака. Кршења табуа везаних за лиминалну позицију иницијанта, као и лоше вођење кроз иницијацијски процес онемогућују успешно завршавање Секулине јуначке или женидбене иницијације, те се ова два иницијацијска процеса у западној зони певања у одређеним ситуацијама преобраћају у посмртни обред прелаза из свет живих у свет мртвих.

Како је одлично показала мр Славица Лукић у докторској дисертацији, на источном терену у певање о Секулиној смрти укључени су и други елементи погребног обреда повезани са свадбом – барјак и коло. Активирање ових реквизита подразумева окончавање незавршене женидбене иницијације како би се успешно оставрио и посмртни обредни прелаз што је једнако важно за егзистенцију покојникове душе у оностраном свету колико и за обезбеђивање заштите живота који наставља да траје.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

„Хронотопске одреднице мегдана“, у *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима*, за школску 2012/2013. годину, год. VIII, Београд, 2013, 163–183.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

У докторској дисертацији мр Славице Лукић испитивању епске биографије Секуле Бановића приступило се кроз упоредно-историјску анализу односа поетског животописа Бановић Секуле и стварне, на историјским чињеницама, утемељене биографије његовог историјског прототипа Јаноша Секељија. Заједничко учешће ујака и сестрића у Другом косовском боју (1448) активирало је тему иницијације младог јунака, као и обредни контекст авункулата. Стварна породична веза ујака и сестрића покренула је архаичне обредне обрасце.

Кандидаткиња је врло систематично сагледала комплексне модусе подвргавања историјских чињеница суптилној поетској стилизацији и законитостима епске формулативности, као и механизме повратног деловања традиције на артикулисање историјског памћења. Показала је како се у међусобним прожимањима историјских чињеница и епске фикције активирају и прикривене традиционалне и митолошке представе, а то се дешава управо у преклапању историјске датости са већ формираном архаичном митолошко-обредном матрицом. Све то резултирало је остварењем симбиозе митолошког, обредног, историјског и поетског у биографији јужнословенског епског јунака Бановић Секуле.

Кандидаткиња је аргументованом књижевнотеоријском анализом показала како су се међу сижејним моделима на источном сакупљачком терену посебно издвојили иницијастички сижеи у светлу обреда прелаза, као што су: *Иницијација – гутање; Отац жени сина у пеленама; Први одлазак у тазбину – првиче; и Секула и вила.*

Проучавањем Секулине епске биографије у песмама са јужнословенског простора у широком временском распону од 17. до 20. века показало се да је она изузетно развијена и да донекле може парирати епским биографијама Марка Краљевића или Старине Новака, и по развијености и по заступљености на јужнословенском терену. Лик Бановић Секуле

фигурира као обједињујући фактор целокупног јужнословенског простора певања. Размотрени елементи Секулиног животописа посматрани синхроно показали су хетерогеност, те кандидаткиња с правом закључује како се не може говорити о јединственој епској биографији Бановић Секуле на целокупном јужнословенском простору. Издвојене зоне певања, источна и западна, показују специфичности у моделовању Секулиног лика такве да се може говорити о хетерогеној епској биографији овог јунака у јужнословенском контексту.

IX. ПРЕДЛОГ

Сматрајући да рад мр Славице Лукић *Епска биографија Бановић Секуле у јужнословенском контексту* обухвата до сада најширу грађу о овом јунаку у јужнословенском контексту, као и да уочава низ нових појава важних за разумевање историје и поетике усменог епског стваралаштва, посебно у вези са интертекстуалним и интеркултуралним аспектима проучавања усмене епије у јужнословенском контексту, те да доноси нове научне увиде и вредне приносе, Комисија предлаже Наставно-научном већу да прихвати позитиван извештај Комисије и позове кандидаткињу на усмену одбрану.

Комисија:

др Бошко Сувајцић, редовни професор

др Лидија Делић, виши научни сарадник

др Смиљана Ђорђевић Белић, научни сарадник

У Београду, 04. 05. 2016.